

KS. BOGUSŁAW MIGUT

## EKLEZJOTWÓRCZY CHARAKTER EUCHARYSTII JAKO OFIARY

Zawołanie: „budzić Kościół w duszy człowieka”, wzięte z tytułu jednego z pierwszych artykułów Romano Guardiniego, stało się mottem ruchu liturgicznego, ale można je też uczynić mottem naszych rozważań<sup>1</sup>. Prezentowane tu współczesne nauczanie Kościoła, zawarte zwłaszcza w Katechizmie Kościoła Katolickiego (KKK)<sup>2</sup> i w *Ecclesia de Eucaristia* (EdE)<sup>3</sup>, wskazuje, że ofiara eucharystyczna nie tylko budzi, ale też buduje i odbudowuje Kościół w duszach ludzkich. W celu ukazania pełniejszego obrazu, nauczanie Kościoła, w niektórych częściach, zostanie dopełnione ujęciami teologii biblijnej, teologii systematycznej i liturgicznej.

Jan Paweł II omawia najpierw Eucharystię jako ofiarę (EdE, 11–16), a w drugiej kolejności Eucharystię jako ucztę (EdE, 16–18). Kolejność ta nie jest z pewnością przypadkowa. Nie pomniejszając wymiaru uczty, Papież podkreśla, że bez uwypuklenia wymiaru ofiarniczego, uczta eucharystyczna staje się czymś horyzontalnym, zredukowanym niekiedy do spotkania ludzi przy wspólnym stole. W punkcie 10 wyraźnie wskazuje na takie zagrożenie: „Czasami spotyka się bardzo ograniczone rozumienie tajemnicy Eucharystii. Ogołocona z jej wymiaru ofiarniczego, jest przeżywana w sposób nie wykraczający poza sens i znaczenie zwykłego braterskiego spotkania”. Ostatnia Wieczerza (uczta) nie miałaby racji bytu bez Wielkiego Piątku.

W rozdziale drugim wspomnianej encykliki Jan Paweł II wskazuje, że budowanie Kościoła dokonuje się głównie na mocy zjednoczenia wiernych z Chrystu-

<sup>1</sup> R. Guardini, *Das Erwachen der Kirche in der Seele*, „Hochland” 19 (1922), z. 2, s. 257–267 [to samo w: *Vom Sinn der Kirche, Fünf Vorträge*, Mainz 1922, 1955<sup>5</sup>].

<sup>2</sup> Tekst typiczny łaciński: Città del Vaticano 1992; tłumaczenie na język polski: Poznań 1994.

<sup>3</sup> Jan Paweł II, *Encyklika o Eucharystii w życiu Kościoła* z 17 IV 2003 r.

sem, a w Chrystusie między sobą w Komunii świętej (EdE, 21–25). Na samym początku tego dokumentu (EdE, 1) Papież przypomina nauczanie Soboru Watykańskiego II: „Ofiara eucharystyczna jest «źródłem i zarazem szczytem całego życia chrześcijańskiego» (KK 11)” oraz „«W Najświętszej Eucharystii zawiera się [...] całe dobro duchowe Kościoła, to znaczy sam Chrystus, nasza Pascha i Chleb żywy, który przez swoje ożywione przez Ducha Świętego i ożywiające Ciało daje życie ludziom» (DK 5)”. Dlatego też Kościół – dodaje Papież – „nieustannie zwraca swe spojrzenie ku swojemu Panu, obecnemu w Sakramencie Ołtarza, w którym objawia On w pełni ogrom swej miłości”. Podobnie na początku rozdziału drugiego przypomina nauczanie ostatniego Soboru (KK 3), że Ofiara eucharystyczna tkwi w centrum procesu wzrastania Kościoła. Kościół, będąc królestwem Chrystusa, rośnie w sposób widzialny w świecie, a dokonuje się to na drodze sprawowania Najświętszej Ofiary. „«Ileć razy sprawowana jest na ołtarzu ofiara krzyża, w której Chrystus został złożony w ofierze jako nasza Pascha, dokonuje się dzieło naszego Odkupienia. Jednocześnie w sakramencie Chleba eucharystycznego przedstawiana jest i dokonuje się jedność wiernych, którzy stanowią jedno ciało w Chrystusie»” (EdE, 21).

Pytanie więc nasuwa się samo. Skoro wymiar ofiarniczy nadaje głębię spotkaniu chrześcijan przy ołtarzu Pana, to dlaczego uczta-komunia jest głównym miejscem i sposobem budowania Kościoła? Jaka relacja zachodzi między obydwoimi wymiarami?

## 1. SENS I ZNACZENIE OFIARY CHRYSYSTUSA

W ujęciu teologii biblijnej Jezus Chrystus zrealizował w sobie wszystkie wymogi stawiane w Starym Testamencie ofierze miłej Bogu i sam stał się kapłanem i ofiarą w stopniu absolutnym. W Starym Testamencie ofiary mają przede wszystkim charakter duchowy. Obrzędy ofiarnicze mają wskazywać na chęć zjednoczenia z Bogiem. Według Rdz 22 Bóg nie przyjmuje ofiar z ludzi, ale godzi się na ofiary ze zwierząt. Dary te jednak są Mu miłe tylko wtedy, gdy człowiek składa je z sercem gotowym do wyrzeczenia się w duchu wiary wszystkiego, co mu jest najdroższe, tak jak to uczynił kiedyś patriarcha Abraham. Drugą cechą ofiar, na którą wskazują prorocy, ma być udzielanie prymatu pobożności wewnętrznej przed przywiązywaniem zbyt dużej wagi do obrzędu. Obrzędy mają być wykonywane w pełnej świadomości ich znaczenia oraz z odpowiednią intencją i nastawieniem wykonawców. Prorocy nie potępiają ofiar, ale ich deformacje, towarzyszącą im powierzchowność, nastawienie na szukanie korzyści, czy też rozmiywanie się wykonywanych obrzędów z prawdą życia. Poza wymiarem obrzędowym, mającym swe źródło w Księdze Kapłańskiej, Stary Testament ukazuje osobę Sługi Jahwe jako ucieleśnienie prawdziwego kultu Boga (Iz 53). Jak stwierdza

H. Hauret<sup>4</sup>, Sługa Jahwe całkiem dobrowolnie staje na miejscu grzeszników (ofiara zastępcza). Jego oddanie się jako żertwy bez skazy przynosi korzyść „wielu”, zgodnie z Bożym postanowieniem. Maksymalna wewnętrzność tej ofiary wiąże się tu z maksimum daru, który ma maksymalną skuteczność.

Na szczególną uwagę zasługuje Hbr 10, 5–10, gdzie znajdujemy ofiarniczą interpretację całego życia Jezusa: „Przeto przychodząc na świat, mówi: *Ofiary ani daru nie chciałeś, aleś Mi utworzył ciało; całopalenia i ofiary za grzech nie podobały się Tobie. Wtedy rzekłem: Oto idę – w zwoju księgi napisano o Mnie – abym spełniał wolę Twoją, Boże. Wyżej powiedział: ofiar, darów, całopaleń i ofiar za grzech nie chciałeś i nie podobały się Tobie*, choć składa się je na podstawie Prawa. Następnie powiedział: *Oto idę, abym spełniał wolę Twoją*. Usuwa jedną [ofiare], aby ustanowić inną. Na mocy tej woli uświęceni jesteśmy przez ofiarę ciała Jezusa Chrystusa raz na zawsze”. Nie wchodząc w szczegółowe zagadnienia egzegetyczne, możemy stwierdzić, że całe życie Jezusa jest składaniem duchowych ofiar ze swojego ciała, czyli z życia, a zarazem pełną komunią z Ojcem<sup>5</sup>.

W swoim życiu i nauczaniu Jezus świadomie nawiązuje do nauki proroków na temat ofiar, a równocześnie do osoby Sługi Jahwe. Zapowiadając swoją mękę, posługuje się dosłownie terminami, które charakteryzowały ofiarę przebłągalną Sługi Jahwe: przychodzi „służyć”, „daje swoje życie”, umiera „na okup” dla dobra „wielu” (Mk 10, 45). Ponadto sama oprawa Ostatniej Wieczerzy bezpośrednio łączy śmierć Chrystusa i ofiarę „Baranka paschalnego”, krew przelaną na krzyżu z krwią Przymierza. Hauret podkreśla, że ofiara Jezusa w swej krwawej rzeczywistości i w swym sakramentalnym wyrazie zawiera w sobie i dopełnia całą ekonomię sakramentalną Starego Testamentu, gdyż jest ona równocześnie ofiarą całopalną, ofiarą przebłągalną i ofiarą wspólnoty.

Najgłębszy sens ofiary Chrystusa objawia się w Biblii w odniesieniu do grzechu pierworodnego. Wszyscy ludzie są uwikłani w grzech Adama. „Przez nieposłuszeństwo jednego człowieka wszyscy stali się grzesznikami” (Rz 5, 19). „Przez jednego człowieka grzech wszedł na świat, a przez grzech śmierć i w ten sposób śmierć przeszła na wszystkich ludzi, ponieważ wszyscy zgrzeszyli” (Rz 5, 12). Odpowiedzią na to jest zbawcza ofiara Jezusa Chrystusa: „Jak przestępstwo jednego spowodowało na wszystkich ludzi wyrok potępiający, tak czyn sprawiedliwy Jednego (Chrystusa) sprowadza na wszystkich ludzi usprawiedliwienie dające życie” (Rz 5, 18).

Katechizm Kościoła Katolickiego, ukazując odkupieńczą śmierć Chrystusa, podkreśla jej uprzednią obecność w Bożym zamyśle zbawienia. Spotyka się w niej zbawczy plan Ojca i bosko-ludzka wola Jezusa Chrystusa, któ-

<sup>4</sup> H. Hauret, *Ofiara*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, Poznań–Warszawa 1982<sup>2</sup>, s. 613.

<sup>5</sup> Por. J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 487–500.

ry całym swym życiem i pełnym doświadczeniem śmierci pragnie dokonać zbawienia rodzaju ludzkiego. Pierwsze stwierdzenie Katechizmu na ten temat brzmi: „bolesna śmierć Chrystusa nie była owocem przypadku w zbiegu nieszczęśliwych okoliczności. Należy ona do tajemnicy zamysłu Bożego” (KKK 519)<sup>6</sup>.

W realizacji tego zbawczego zamiaru, poza Bożym zamysłem zbawienia i wolną wolą Jezusa, dochodzi jeszcze trzeci element (trzecia wola) – wola tych, którzy dopuścili się pojmania, skazania, męki i ukrzyżowania. Katechizm, powołując na pierwsze dwie mowy Piotra z Dziejów Apostolskich, zaznacza, że nie byli oni jedynie „biernymi wykonawcami scenariusza przewidzianego wcześniej przez Boga” (KKK 599), a przywołując prawdę o tym, że dla Boga wszystkie chwile czasu są teraźniejsze w ich aktualności, stwierdza, że w swój wieczny zamysł „przeznaczenia”, włączył wolną odpowiedź każdego człowieka. Bóg dopuścił czyny oprawców Jezusa, wypływające z ich zaślepienia, by wypełnić swój zbawczy zamysł (KKK 600).

Od chwili wcielenia Syn Boży podejmuje Boży zamysł zbawienia i pragnie wypełnić dzieło Ojca, a więc całkowicie wypełnić wolę Ojca, czyniąc z niej swój codzienny „pokarm” (J 4, 34). Katechizm nazywa to Chrystusową komunią miłości z Ojcem (KKK 606–607). W kluczu ofiarniczym należy także odczytać początek publicznej działalności Jezusa. Katechizm nawiązuje do chrztu Jezusa w Jordanie, udzielonego przez Jana Chrzciciela, który zobaczył i wskazał w Jezusie Baranka Bożego, gładzącego grzech świata (J 1, 29). Tytuł „Baranka Bożego” przywołuje zarówno cierpiącego Sługę Jahwe, który w milczeniu pozwala prowadzić się na zabicie, jak i baranka paschalnego – symbol odkupienia Izraela w czasie pierwszej Paschy (KKK 608) oraz symbol ostatecznego zwycięstwa nad grzechem<sup>7</sup>. Dla całej misji Jezusa oznacza to miłość aż poza granice ludzkiej logiki aż po złożenie w całkowitej świadomości i wolności daru ze swojego życia: „Nikt Mi go nie zabiera, lecz Ja od siebie je oddaję” (J 10, 18)<sup>8</sup>.

Jezus najpełniej wyraził dobrowolną ofiarę z siebie w przeddzień swej śmierci, podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy, biorąc chleb starej paschy, uczynił zeń Pokarm nowej paschy – „to jest Ciało moje, które za was będzie wydane” (Łk 22, 19), a biorąc kielich dziękczynienia za stare przymierze, przemienił go w kielich nowego przymierza – „To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów” (Mt 26, 28) (KKK 610; por. EdE 11)<sup>9</sup>. Ofiara całego życia Jezusa, tak jak znalazła swój najpełniejszy wyraz w wieczerniku, tak znajduje swoje dopełnienie i kulminację w Ogrodzie Oliwnym. Agonia

<sup>6</sup> Por. Cz. Bartnik, *Dzieło Jezusa Chrystusa. Ofiara krzyżowa*, w: *Jezus Chrystus ikona historii i wiary*, red. R. Dziura, Lublin 2004, s. 170.

<sup>7</sup> Por. H. Witczyk, „Oto Baranek Boży zwycięży grzech świata” (J 1, 29) *Eucharystia a grzech świata*, w: *Biblia o Eucharystii*, red. S. Szymik, Lublin 1997, s. 127–149.

<sup>8</sup> Por. S. Budzik, *Taka jest wiara Kościoła. Wprowadzenie w podstawowe prawdy wiary*, Tarnów 2000, s. 124–127.

<sup>9</sup> Por. J. Kudasiewicz, *Teksty ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia a Eucharystia*, s. 63–82.

w Getsemani stanowi zwieńczenie wszystkich duchowych ofiar Jezusa. „Kielich Nowego Przymierza, który Jezus uprzedził już w czasie Ostatniej Wieczerzy, ofiarując siebie samego, przyjmuje On następnie z rąk Ojca podczas agonii w Getsemani” (KKK 612).

Ofiara krzyża, czyli śmierć Chrystusa, jest jedyną i ostateczną ofiarą za zbawienie świata. W niej współistnieje *semel et semper*, jest ona bowiem złożona raz jeden, a jednocześnie na stałe. W niej spotykają się dwie ofiary, Ojca, który wydaje swojego Syna dla zbawienia ludzi, oraz Syna, który „dobrowolnie i z miłości ofiaruje [...] swoje życie Ojcu przez Ducha Świętego, aby naprawić nasze nieposłuszeństwo” (KKK 614). Krzyżowa ofiara Chrystusa zawiera w sobie całość Jego życia. Jest tym, co się działo w sercu Zbawiciela, w Jego bosko-ludzkiej świadomości i nie można jej ujmować tylko jako krew przelaną, na wzór przelewanej krwi nieświadomego baranka. W ofierze Jezusa Chrystusa łączy się żertwa ofiarna i kapłan, świadoma miłość Ojca i miłość braci. Ta miłość nadaje ofierze Chrystusa wartość odkupieńczą i wynagradzającą, ekspiacyjną i zadośćczyniącą. W ofierze krzyżowej Jezus zastępuje swoim posłuszeństwem nasze, zapoczątkowane w Adamie, nieposłuszeństwo, a co więcej – dokonuje wynagrodzenia za nasze winy i zadośćuczynienia Ojcu za nasze grzechy<sup>10</sup>. Jezus spełnia swoją ofiarę na krzyżu. Na pytanie, co sprawia, że żaden człowiek, nawet najświętszy, nie był w stanie wziąć na siebie grzechów wszystkich ludzi i ofiarować się za wszystkich, Katechizm odpowiada: „istnienie w Chrystusie Boskiej Osoby Syna, która przekracza i równocześnie obejmuje wszystkie osoby ludzkie oraz ustanawia Go Głową całej ludzkości, umożliwia Jego ofiarę odkupieńczą za wszystkich” (KKK 616)<sup>11</sup>. Ofiara Chrystusa ma charakter uniwersalny – obejmuje wszystkich ludzi, ale też osobowy – jest zbawieniem i odkupieniem człowieka w jego bycie indywidualnym. Ofiara życia Jezusa przyniosła zbawienie ludzkości nie tylko w znaczeniu moralnym i wzorcowym, ale głównie w znaczeniu rzeczowym i przedmiotowym.

W ujęciu teologicznym i systematycznym podkreśla się również wyraźnie ofiarniczy charakter ziemskiej egzystencji i krzyżowej śmierci Jezusa. Cz. Bartnik stwierdza: „choć nie należy redukować Go (Jezusa Chrystusa) i Jego życia do samej ofiary, to jednak chrystologia sprzyja ofiarniczej wizji stworzenia, przenikniętego złem, grzechem i ograniczeniem [...]. Stan «rajski» stworzenia może być przywrócony tylko przez ofiarę”<sup>12</sup>. W. Granat zajmuje się szczegółową analizą doskonałości krzyżowej ofiary Chrystusa. Doskonałość (absolutność) ta wynika: 1) z jej dobrowolności i godnego zachowania się Chrystusa wobec swoich oprawców i świadków męki; 2) z ogromu cierpienia, poniżającej śmierci i związanych z tym udręk moralnych; 3) z niezwykłości ofiary, gdyż Syn Boży w ludzkiej natu-

<sup>10</sup> Por. K. Klauza, *Krzyż. IV. Krzyż Chrystusa*. A. W Kościele katolickim. 1. Teologia, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 16–18.

<sup>11</sup> Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, s. 707–518; J. Buxakowski, *Jezus Chrystus – osoba i czyn (Teologia prawd wiary, t. V)*, Pelplin 2000, s. 270–301.

<sup>12</sup> Cz. Bartnik, *Dzieło Jezusa Chrystusa*, s. 169.

rze cierpiał za ludzkie grzechy; wielkość cierpienia powiększała świadomość człowieka Jezusa, że Jego przybrana natura była własnością Boga i należała do Drugiej Osoby Bożej; 4) z towarzyszącą jej bezgranicznej potrójnej miłości (boska, bosko-ludzka i ludzka)<sup>13</sup>. Wszystko to łączy Granat z kapłaństwem Chrystusa, ukazanym na kartach *Listu do Hebrajczyków*. Odkupienie, dokonane przez Chrystusa, ukazuje jako wyzwolenie z grzechu i jego skutków, zadośćuczynienie oraz zasługę (Chrystus przez ofiarę wysłużył nam łaskę usprawiedliwienia)<sup>14</sup>. K. Klauza wskazuje na istnienie trzech teologii krzyża: agapetycznej, obojętnej oraz obłąkanej<sup>15</sup>, które jednakże obejmują całe życie Zbawiciela. Należy zauważyć wyraźne różnice w ujmowaniu ofiary życia Jezusa Chrystusa. Współcześni teologowie (Bartnik, Klauza) widzą ofiarniczy wymiar całego życia. W. Granat, choć jest teologiem posoborowym, zawęża ofiarę Jezusa głównie do krzyża. Jedno i drugie ujęcie tworzy jednak syntezę życia i ofiary Chrystusa w perspektywie krzyża.

Teologia biblijna, oficjalne nauczanie Kościoła i katolicka teologia systematyczna wskazują na ofiarniczy wymiar życia i śmierci Chrystusa. Ofiara ta ma charakter duchowy, rozumiany jako poznawanie i wypełnianie woli Ojca, a obejmuje ona całe Jego życie. Najbardziej jednak objawia się na krzyżu. Sens swój odnajduje w zmartwychwstaniu i uwielbieniu Syna Człowieczego. Znaczenie ofiary Chrystusa ukazywane jest głównie jako: 1) zadośćuczynienie Ojcu w imieniu ludzkości za grzech pierworodny i wszystkie grzechy po nim popełnione; 2) odkupienie człowieka z niewoli szatana i śmierci; 3) odwrócenie kierunku dziejów świata i człowieka, które do tej pory były ukierunkowane na odchodzenie od Boga, czyli ukierunkowanie historii ku Bogu; 4) ukazanie bezgranicznej miłości Boga do ludzi. Ofiara ta ma, ustanowioną przez Chrystusa, formę sakramentalną (Eucharystia), czyli może być uobecniana w każdym czasie i na każdym miejscu. W ten sposób obejmuje ona wszystkich ludzi. Jezus Chrystus podczas składania swej ofiary życia, zarówno każdego dnia, jak i w momencie ofiary na krzyżu, pozostawał w pełni zjednoczony z Ojcem i braćmi. Zjednoczenie to leży u podstaw wszystkich jego duchowych ofiar oraz tej ofiary, która polegała na oddaniu życia na ówczesnej szubienicy.

## 2. OFIARA CHRYSTUSA JAKO EKLEZJOGENEZA

Kościół jest zawarty w zbawczym planie Trójjedynego Boga i spełnia się w osiągnięciu pełnej komunii z Nim. Katechizm Kościoła Katolickiego, podobnie jak współczesna teologia, mówiąc o genezie Kościoła, odwołują się do jego początków w zamyśle Trójcy Świętej oraz stopniowej realizacji w historii

<sup>13</sup> W. Granat, *Dogmatyka katolicka. Synteza*, Lublin 1967, s. 244.

<sup>14</sup> Tamże, s. 246–260.

<sup>15</sup> K. Klauza, *Krzyż*, kol. 16–18.

(KKK 758)<sup>16</sup>. Katechizm, powołując się na KK 2, stwierdza: „odwieczny Ojciec, najzupełniej wolnym i tajemniczym zamysłem swej mądrości i dobroci, stworzył cały świat, postanowił podnieść ludzi do uczestnictwa w życiu Bożym, do którego powołuje wszystkich ludzi w swoim Synu” (KKK 759). Wyraźnie więc zaznacza się, że Kościół jest zamysłem Ojca, głównym zaś „ogniwem” eklezjogenezy jest Jezus Chrystus (misja Syna Bożego). Eklezjogeneza rozgrywa się w całej przestrzeni historii ludzkiej. Geneza Kościoła pokrywa się z dziejami zbawienia. Kościół bowiem został zapowiedziany już od początku świata, cudownie przygotowany w historii narodu izraelskiego i w Starym Przymierzu, założony przez Chrystusa. Misja Ducha Świętego polega na ukazaniu Kościoła, czyli ożywianiu i umacnianiu jego posłannictwa aż do wypełnienia w chwale na końcu wieków. Wypełnienie to polegać będzie na zgromadzeniu wszystkich sprawiedliwych, poczynając od Adama, od Abła sprawiedliwego, przez Dobrego Łotra aż po ostatniego wybranego, w Kościele powszechnym u Ojca, w pełnej komunii z Trójcą Świętą (por. KK 2).

Warto zauważyć kluczową rolę Chrystusa w eklezjogenezie. Główną zasadą eklezjogenezy jest w zamysle Ojca komunია ludzi z Trójjedynym Bogiem i w Trójjedynym Bogu. Zanim powiemy o konkretnych dziełach eklezjotwórczych Chrystusa, winniśmy, w kontekście naszego tematu, odwołać się do ofiarniczego ujęcia Jego życia w *Liście do Hebrajczyków* (10, 5–10). List wyraźnie wskazuje na podporządkowanie wszelkich aktów Jezusa woli Ojca, a tym samym na nieustanne składanie przez Niego duchowych ofiar. Mamy prawo twierdzić, że wszystkich dziełach eklezjotwórczych, którymi są: głoszenie Ewangelii (zwołanie Kościoła), zapoczątkowanie Królestwa Bożego, potwierdzonego znakami i cudami, ustanowienie Dwunastu z Piotrem na czele, a zwłaszcza Ostatnia Wieczerza i śmierć na krzyżu odczytana w perspektywie Jego zmartwychwstania, mamy do czynienia z dokonywaniem duchowych ofiar. Wszystko to wynikało bowiem z rozpoznania woli Ojca i pragnienia jej realizacji. Równocześnie wszystkie akty eklezjotwórcze dokonywane były w zjednoczeniu z Ojcem i z braćmi.

Teologia katolicka, widząc potrzebę integralnego ujęcia narodzin Kościoła, bez zawężania ich wyłącznie do momentu wcielenia, czy też śmierci na krzyżu (koncepcja staurologiczna)<sup>17</sup>, nie przestaje jednak twierdzić, że Kościół narodził się przede wszystkim z całkowitego daru Chrystusa dla naszego zbawienia, uprzedzonego w ustanowieniu Eucharystii i zrealizowanego na krzyżu. Znakiem tego początku i wzrastania [Kościół] jest krew i woda wypływające z otwartego boku Jezusa ukrzyżowanego. Można powtórzyć za św. Ambrożym<sup>18</sup>, że jak Ewa została utworzona z boku śpiącego Adama, tak Kościół narodził się z przebitego serca Chrystusa, który umarł na krzyżu (KKK 766).

<sup>16</sup> Por. M. Rusecki, *Kościół*, w: *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. M. Rusecki, K. Kaucha, I.S. Ledwoń, J. Mastaj, Lublin–Kraków 2002, s. 664.

<sup>17</sup> Tamże, s. 664.

<sup>18</sup> *Expositio Evangelii secundum Lucam*, 2, 85–89: PL 15, 1583–1586.

Zauważmy, że całej eklezjogenezie, w jej centralnym stadium, czyli w życiu i misji Wcielonego Słowa Bożego, towarzyszy pełna komunია z Bogiem i braćmi. Najważniejsza jest jednak ta komunია pomiędzy Osobami Boskimi, w jakiej trwa Syn Boży. Komunია ta nie traci swej mocy pomimo zjednoczenia w Osobie Jezusa Chrystusa natury boskiej i ludzkiej.

W tym duchu naucza też Jan Paweł II: „istnieje związek przyczynowy pomiędzy Eucharystią a samym początkiem Kościoła. Ewangelisci precyzują, iż na Ostatniej Wieczerzy wokół Jezusa zgromadziło się dwunastu Apostołów (por. Mt 26, 26; Mk 14, 17; Łk 22, 14). Jest to szczegół o dużym znaczeniu, ponieważ Apostołowie «stali się załączkami nowego Izraela, a równocześnie początkiem świętej hierarchii». Ofiarując im jako pokarm swoje Ciało i swoją Krew, Chrystus wprowadził ich w tajemniczy sposób w Ofiarę, w której wkrótce na Kalwarii miał złożyć samego siebie. Analogicznie, jak Przymierze na Synaju, przypieczętowane ofiarą i pokropieniem krwią, podobnie gesty i słowa Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy kładły fundamenty nowej wspólnoty mesjańskiej, Ludu Nowego Przymierza” (EdE 21).

Kościół rodzi się z przebitego boku Chrystusa, czyli kulminacyjnego punktu jego ofiary życia. Ofiara krzyża bowiem zawiera i skupia w sobie całe życie Jezusa. Ofiara ta zostaje powiązana z rytualnym obrzędem paschalnym (Ostatnia Wieczerza). Została ona połączona z kapłaństwem, ponieważ zgromadzeni na Ostatniej Wieczerzy Apostołowie są w zamyśle Jezusa „załączkami nowego Izraela i początkiem świętej hierarchii. W ten sposób budowanie Kościoła, jako nowej wspólnoty mesjańskiej, zostaje powierzone Apostołom i ich następcom, a ma się ono dokonywać przez sakramentalne uobecnianie jedynej ofiary Chrystusa i łączenie z nią duchowych ofiar wiernych. Nowa wspólnota mesjańska, czyli Kościół, łączy w sobie wspólnotę z Bogiem poprzez życie dla Boga, czyli poprzez składanie życiowych ofiar.

### 3. OFIARNICZY WYMIAR ŻYCIA CHRZEŚCJAŃSKIEGO

Mówiąc, na podstawie Biblii, o życiu chrześcijańskim i jego licznych perspektywach i wymiarach, należy skoncentrować się głównie na jego wymiarze ofiarniczym. Znaczący teolog Nowego Testamentu wyraźnie wskazują na szczególny wydźwięk parenezy z Listu do Rzymian (12, 1–2), obok Flp 4, 18; Rz 14, 18; Ef 5, 10, gdzie św. Paweł pisze: „[...] proszę was, bracia, przez miłosierdzie Boże, abyście dali ciała swoje na ofiarę świętą, Bogu przyjemną, jako wyraz waszej rozumnej służby Bożej. Nie bierzcie więc wzoru z tego świata, lecz przemieniacie się przez odnawianie umysłu, abyście umieli rozpoznać, jaka jest wola Boża: co jest dobre, co Bogu przyjemne i co doskonałe”.

Święty Paweł wyraźnie podkreśla, że chrześcijanin ma być gotów oddać się Bogu w każdej chwili i bez reszty. Podobną naukę sformułował już wcześniej



(Rz 6, 13. 19), ale tam przedmiotem oddawania Bogu do dyspozycji były poszczególne członki, a nie całe ciało. Tutaj ciało oznacza całą doczesną, ziemską egzystencję. Uśmiercenie i unicestwienie, o których tu mowa, to element istotny każdego obrzędu ofiarniczego składanego Bogu. Żertwa ofiarna musi być żywa w momencie składania jej na ofiarę oraz święta, czyli szczerze oddana Bogu, który jest święty w stopniu absolutnym. Ten, jeszcze starotestamentalny, wymóg zostaje tu całkowicie przekroczony, gdyż Paweł zachęca do składania siebie samego, do oddawania Bogu własnego ciała, czyli całego życia. Nowa ofiara nazwana jest rozumnym kultem (*logike latreia*). Interpretacja tego zwrotu może oznaczać: 1) traktowanie własnego ciała w sposób rozumny, a więc niezbyt surowo; 2) świadome, czyli refleksyjne, w odróżnieniu od zrutynizowanego i mechanicznego, traktowanie swej relacji z Bogiem; 3) wzbudzenie w sobie najlepszych pragnień, które towarzyszą wszystkim zbawczym czynkom chrześcijanina. Wydaje się, że najpełniejsza interpretacja odnosi się do samej rozumności człowieka, składającego Bogu w ofierze swe ciało, w odróżnieniu od dotychczasowych ofiar z płodów ziemi czy też nierozumnych zwierząt<sup>19</sup>.

Istotnym pojęciem parenetycznej części *Listu do Rzymian* jest ludzkie ciało. We wcześniejszych rozdziałach (Rz 6–8) zostały opisane nieszczęścia spadające na człowieka poprzez jego cielesność, a tym samym jego skłonność do grzechu. Cielesny wymiar człowieka nabiera nowego znaczenia, gdy Słowo stało się ciałem. Chrystus, dokonując zbawienia w ciele ludzkim, ukazał nową funkcję i celowość ludzkiego ciała, które staje się na nowo własnością Boga i Bogu ma przysparzać chwały.

Wiersz drugi (Rz 12, 2) wyraźniej niż ciało akcentuje umysł, czy też sposób myślenia. Nie chodzi tu o akcentowanie rozłączności między ciałem i myślą, ale o rozumność składanej ofiary. Myśl jest elementem decydującym o racjonalności nowej ofiary. To ona ma uznać wyższość woli Bożej i według niej rozeznaczyć, co jest dobre, co przyjemne Bogu i na Jego miarę doskonałe. Rozumność ofiary z życia oznacza więc rozpoznawanie woli Bożej i spełnianie jej w swoim życiu, jako *integrum* duszy i ciała<sup>20</sup>.

Za podsumowanie egzegezy tego fragmentu możemy uznać stwierdzenie K. Pauritscha: „Paweł widzi w ofierze zasadniczy rys egzystencji chrześcijańskiej. Bóg okazał swą sprawiedliwość i swoje zmiłowanie w Chrystusie, w Nim oddał siebie do naszej dyspozycji. Dlatego chrześcijanin powinien teraz rzeczywiście oddać się Bogu do dyspozycji jako ofiara żywa. Wierzący poświęca ofiarę ze swojego życia w ten sposób, że w głębi swej istoty otwiera się na Boga. Nie stara się on przypodobać samemu sobie i nie pozostaje więźniem samego

<sup>19</sup> Por. *List do Rzymian. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, red. K. Romaniuk, Poznań–Warszawa 1978, s. 237–239.

<sup>20</sup> Por. tamże, s. 239–240.

siebie. Dalszą konsekwencją jest radykalny nonkonformizm wobec świata, przy równoczesnym otwarciu się na braci<sup>21</sup>.

Pojęcie ofiary duchowej znajduje w Katechizmie Kościoła Katolickiego należne mu miejsce w kontekście nauczania na temat moralności chrześcijańskiej. Według Katechizmu życie moralne jest tożsame z kultem duchowym, co więcej – jest ono ściśle związane z Ofiarą eucharystyczną. Katechizm stwierdza: „Składamy «ciała swoje na ofiarę żywą, świętą, Bogu przyjemną» (Rz 12, 1) w Ciele Chrystusa, które tworzymy, i w komunii z Ofiarą eucharystyczną. [...] Życie moralne, podobnie jak całość życia chrześcijańskiego, ma swoje źródło i swój szczyt w Ofierze eucharystycznej” (KKK 2031)<sup>22</sup>. Co więcej, ofiara duchowa, jako wypełnienie woli Ojca, czyli powierzenie mu drogi – zaufanie, całkowite oddanie się Jego miłości – jest możliwa dzięki uczestnictwie w Ofierze eucharystycznej (KKK 2100).

Składanie Bogu ofiary żywej, czyli świadome szukanie woli Bożej i pełnienie jej wynika z głębokiego zjednoczenia z Bogiem i z ludźmi, jakich On postawił przy nas. Bez tej więzi z braćmi i dziecięcej więzi z Ojcem świadome życie dla Boga (proegzystencja) byłoby niemożliwe. Duchowa ofiara ze swej natury zakłada więź z Bogiem i ją pogłębia. Zakłada także więź z braćmi i proporcjonalnie do stopnia zażyłości i więzi z Bogiem, pogłębia ją. O ile twierdzi się, że ofiara w religiach pierwotnych jest wyrazem pragnienia zjednoczenia z Bogiem, to o ileż bardziej chrześcijańska ofiara duchowa z takiego zjednoczenia wypływa i do jeszcze głębszej komunii prowadzi.

#### 4. EKLEZJOTWÓRCZA ROLA UCZESTNICTWA WIERNYCH W OFIERZE CHRYSTUSA

Eklezjotwórcza rola uczestnictwa wiernych w ofierze Chrystusa łączy się z dwoma zagadnieniami – ekonomią sakramentalną i wpisanym w nią jedynym kapłaństwem Chrystusa, realizowanym w Kościele w dwojaki sposób.

Misterium Chrystusa realizowane jest jako ekonomia sakramentalna, gdyż obejmuje nie tylko czas między wcieleniem a śmiercią na krzyżu, ale też czas Kościoła jako kontynuację i aktualizację zbawczego dzieła Chrystusa, udzielanie owoców zbawienia, a tym samym udział ludzi w misteriach życia Jezusa, a zwłaszcza w misterium paschalnym. Jan Pawła II w *Redemptor hominis* (RH)<sup>23</sup>, stwierdza, że „niezgłębione bogactwo Chrystusa» (Ef 3, 8) [...] jest dla każdego

<sup>21</sup> *Ofiara*, w: *Praktyczny słownik biblijny*, Opracowanie zbiorowe katolickich i protestanckich teologów, red. A. Grabner-Heider, Warszawa 1995, s. 879.

<sup>22</sup> Por. J. Szłaga, *Eucharystia – ofiara Nowego Przymierza*, w: *Eucharystia – miłość i dziękczynienie*, red. W. Słomka, A.J. Nowak (*Homo medians*, t. IX), Lublin 1992, s. 19; W. Świerżawski, *Eucharystia Chrystusa nieustanną paschą Kościoła*, w: *Eucharystia*, red. J. Krucina, s. 94–95.

<sup>23</sup> Encyklika o Jezusie Chrystusie Odkupicielu człowieka z 4 III 1979 r.

człowieka. Ono jest dobrem każdego człowieka” (RH 11). Uwielbiony Chrystus, ze wszystkim, co przeżył i wycierpiał raz na zawsze za nas, wstawia się za nami u Boga. Nie był on tylko doskonałym wzorem do naśladowania. Katechizm podkreśla: „Wszystko, co Chrystus przeżył, czynił po to, abyśmy mogli przeżywać to w Nim i aby On przeżywał to w nas” (KKK 521). Chrystus pragnie dopełnić swe misteria w ludziach. Pragnie On niejako aplikować swoje dzieło zbawcze każdemu człowiekowi indywidualnie. Chrystus pragnie dopełnić w każdym człowieku zwłaszcza misterium paschalne, które stanowi punkt szczytowy wszystkich Jego misterii. Konieczna jest też świadomość, że bez misterium paschalnego, ze szczególnym zaakcentowaniem Zesłania Ducha Świętego, nasz udział w misteriach życia Chrystusa nie byłby możliwy. Dopełnienie misterium Chrystusa w ludziach dokonuje się w Kościele, który jest trafnie oceniany jako misterium Osoby (Chrystus) w osobach (wierzący w Chrystusa)<sup>24</sup>.

Śmierć Chrystusa na krzyżu i wylanie Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy zapoczątkowuje czas Kościoła. Chrystus żyje tu i działa w nowy sposób, który Tradycja chrześcijańska określa mianem „ekonomii sakramentalnej”. Chrystus w ramach tej ekonomii ukazuje, uobecnia i przekazuje swoje dzieło zbawienia, a zwłaszcza misterium paschalne, za pośrednictwem liturgii, a zwłaszcza jej serca – Eucharystii<sup>25</sup>. Ekonomia sakramentalna jest tym samym naszym uczestnictwem w ofierze Chrystusa, życiem mocą tej ofiary oraz włączeniem wszystkich cierpień i ofiar w tę jedyną ofiarę. Celem ekonomii sakramentalnej jest przemiana człowieka na wzór Chrystusa, które za teologią wschodnią coraz częściej określane jest mianem przeobóstwienia. Jest ona w całej pełni eklezjotwórcza. Jej zadaniem jest budowanie Kościoła przez nadawanie zbawczego wymiaru duchowym ofiarom wiernych. W Chrystusie indywidualna ofiara jest ofiarą umacniającą i budującą cały Kościół. Ostatecznym celem ekonomii sakramentalnej jest budowanie komunii z Bogiem, a w Bogu między ludźmi.

W budowaniu więzi poszczególnych ofiar z ofiarą Chrystusa szczególne miejsce zajmuje Eucharystia. Jest ona najpełniejszą obecnością Chrystusa, jedynego Kapłana i Pasterza. W każdej Eucharystii Chrystus jest ofiarowanym Ojcu, a zarazem ofiarującym. Jest On ofiarą i ofiarnikiem. Ofiara krzyżowa została złożona Ojcu przez samego Chrystusa w imieniu całej ludzkości. Eucharystyczna ofiara jest składana nie tylko przez Chrystusa, ale też przez przyłączony do niego Kościół<sup>26</sup>. Eucharystia jest ofiarą Kościoła w trzech znaczeniach: 1) została ona powierzona Kościołowi i Kościół nieustannie ją składa aż do powtórnego przyj-

<sup>24</sup> Por. Cz. Bartnik, *Dzieło Jezusa Chrystusa. Chrystus „społeczny” – więź z Kościołem*, w: *Jezus Chrystus*, s. 175–176; por. tenże, *Kościół. Byt osobowy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1007–1008.

<sup>25</sup> Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiciela*, Città del Vaticano 1992, s. 78–81; 318–321.

<sup>26</sup> Por. A.M. Sicari, *Eucharystia – ofiara Chrystusa, Kościoła i ludzkości*, w: *Eucharystia* (Kolekcja Communio 1), s. 285–294; Grześkowiak, *Oto wielka tajemnica wiary*, s. 180–184.

ścia Pana; 2) w niej Kościół składa samego siebie w ofierze; 3) w niej też Kościół wielbi Boga, dziękuje mu i wstawia się za żywymi i zmarłymi, przylączając do siebie i jednocząc wszystkie „swoje dzieci”<sup>27</sup>.

W Eucharystii objawia się i spełnia jedyne kapłaństwo Chrystusa. Jest ono realizowane na dwa sposoby – kapłaństwo wspólne (chrzcielne) i kapłaństwo służebne, zwane też hierarchicznym. Różnica między nimi nie może być wyjaśniona poprzez wyższość stopnia, gdyż różnią się co do istoty. Pomimo że są realizacją jedyne kapłaństwa Chrystusa, mają zróżnicowane źródło sakramentalne. O ile źródłem kapłaństwa wspólnego są chrzest i bierzmowanie, o tyle źródłem kapłaństwa służebnego jest sakrament święceń. Składanie Ofiary eucharystycznej wiąże się najpierw z posługą tych, którzy są uczestnikami sakramentu święceń (prezbiterat, biskupstwo), a tym samym uobecniają Chrystusa – Głowę Mistycznego Ciała wśród zgromadzonego Kościoła. W nauczaniu Kościoła podkreśla się, że jak Chrystusowa ofiara zbawcza została dokonana raz na zawsze, ale uobecnia się nieustannie w sprawowanej przez Kościół Ofierze eucharystycznej, tak jedyne kapłaństwo Chrystusa uobecnia się za pośrednictwem kapłaństwa służebnego (por. KKK 1545)<sup>28</sup>. Konstytucja o Liturgii Soboru Watykańskiego II *Sacrosanctum Concilium* (KL) ukazuje sprawowanie Ofiary eucharystycznej jako istotne zadanie kapłanów, gdyż Chrystus posłał Apostołów nie tylko po to, by zwiastowali, że „Syn Boży przez swoją śmierć i zmartwychwstanie uwolnił nas spod władzy szatana i śmierci oraz przeniósł do Królestwa Ojca, lecz również po to, a by to dzieło zbawienia [...] sprawowali przez Ofiarę i sakramenty” (KL 6). W następnym punkcie Sobór naucza o ofiarowaniu się Chrystusa, „który kiedyś ofiarował siebie na krzyżu”, a obecnie ofiaruje się „przez posługę kapłanów” (KL 7). W tym duchu Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK)<sup>29</sup> naucza, że szafarzem Eucharystii jest wyłącznie kapłan ważnie wyświęcony. Tylko on może przewodniczyć Eucharystii i konsekrować chleb i wino, aby stały się Ciałem i Krwią Chrystusa (por. KPK 900).

Składanie Ofiary eucharystycznej nie zamyka się jednak w samej posłudze kapłanów. Celem składania – uobecniania Ofiary przez posługę prezbiterów – jest dokonywanie się duchowej ofiary wiernych w zjednoczeniu z ofiarą Chrystusa. Ofiara ta składana jest bezkrwawo i sakramentalnie w Eucharystii przez ręce kapłanów i w imieniu całego Kościoła aż do „przyjścia Pana, kiedy On sam przekaże królowanie Bogu i Ojcu” (DP 2)<sup>30</sup>. Ważne jest więc współskładanie Ofiary

<sup>27</sup> Por. B. Migut, *Eucharystia jako ofiara w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego i wprowadzeń do wybranych ksiąg liturgicznych*, w: *Eucharystia – źródło, szczyt i życie. Tydzień Eklezjologiczny 2004*, red. J. Budzyński, P. Łukasik, K. Mielcarek. (*W trosce o Kościół*, t. V), Lublin, 2005, s. 36.

<sup>28</sup> Por. S. Mojek, *Eucharystia sercem kapłańskiej egzystencji według Piusa XII*, w: *Eucharystia – miłość i dziękczynienie*, s. 206–209.

<sup>29</sup> *Codex iuris canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgata. Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1983.

<sup>30</sup> Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* (DP).

eucharystycznej przez tych, którzy mają udział w kapłaństwie Chrystusa na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania<sup>31</sup>. Współskładanie ze strony wiernych polega na budzeniu w sobie i włączaniu w ofiarę Chrystusa swych duchowych ofiar. Wyraźnie należy jednak zaznaczyć, że tak jak bez posługi kapłaństwa służebnego krzyżowa ofiara Chrystusa nie mogłaby być sakramentalnie obecna, tak też duchowa ofiara nie mogłaby być w nią włączona.

W jakim znaczeniu Kościół składa samego siebie w Ofierze eucharystycznej? Katechizm mówi najpierw ogólnie o uczestnictwie Kościoła – Ciała Chrystusa w „ofierze swojej Głowy” (KKK 1368). Po czym następuje doprecyzowanie, że nie tylko uczestniczy, ale też „razem z Chrystusem ofiaruje się cały i łączy się z Jego wstawiennictwem u Ojca za wszystkich ludzi” (KKK 1368). Istotą tej ofiary jest oddanie się wraz z Chrystusem Ojcu oraz wstawiennictwo. Głównym zagadnieniem jest uczestnictwo Kościoła w ofierze Chrystusa i przyłączenie się do niej przez ofiarowanie samego siebie. Katechizm formułuje tę naukę następująco: „w Eucharystii ofiara Chrystusa staje się także ofiarą członków Jego Ciała. Życie wiernych, składane przez nich uwielbienie, ich cierpienia, modlitwy i praca łączą się z życiem, uwielbieniem, cierpieniami, modlitwami i pracą Chrystusa i z Jego ostatecznym ofiarowaniem się oraz nabierają w ten sposób nowej wartości. Ofiara Chrystusa obecna na ołtarzu daje wszystkim pokoleniom chrześcijan możliwość zjednoczenia się z Jego ofiarą” (KKK 1368)<sup>32</sup>. Katechizm wskazuje tu wyraźnie na duchową ofiarę Kościoła i poszczególnych jego członków, pomimo braku samego terminu. Jeżeli ofiarę duchową rozumie się jako pragnienie wypełniania woli Ojca w każdej sytuacji życiowej, wówczas rozumie się, że ofiarowanie Ojcu swojego życia, swoich cierpień, modlitw i pracy nie jest niczym innym jak ofiarą duchową. Kościół włącza się w ofiarę Chrystusa poprzez składanie duchowych ofiar. Kapłani wraz ze zgromadzonym Kościołem, na podstawie kapłaństwa chrzcielnego, składają ofiary duchowe, a na bazie sakramentu święceń, działając *in persona Christi*, składają ofiarę Chrystusa z przyłączonymi duchowymi ofiarami wiernych. W tym też kluczu odczytać należy naukę Soboru: „wierni zaś na mocy swego królewskiego kapłaństwa współdziałają w ofiarowaniu Eucharystii”, a następnie stwierdza, że wierni świeccy „sprawują to kapłaństwo przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, przez świadectwo świętego życia, wyrzeczenie się siebie i czynną miłość” (KK 10)<sup>33</sup>. Oznacza to, że zgromadzenie eucharystyczne jest wspólnotą ochrzczonych, składających ofiary duchowe, czyli ofiary całego życia<sup>34</sup>.

Kapłaństwo Chrystusa, realizowane jako kapłaństwo wspólne wiernych, polega na składaniu duchowych ofiar. Zakłada ono jednak pełną więź z Chrystusem

<sup>31</sup> Por. J. Grzeškowiak, *Oto wielka tajemnica wiary*, Poznań 1987, s. 185–193

<sup>32</sup> Por. W. Świerzawski, *Eucharystia Chrystusa*, s. 81–94.

<sup>33</sup> Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (KK).

<sup>34</sup> Por. H.U. von Baltasar, *Od Ostatniej Wieczery do ofiary Kościoła*, w: *Eucharystia* (Kolekcja Communio 1), s. 181–188.

Kapłanem oraz prowadzi do pełnej komunii z Ojcem przez Chrystusa w Duchu Świętym. Włączaniu ofiar duchowych wiernych w jedyną ofiarę Chrystusa służy kapłaństwo służebne, czyli hierarchiczne, które ze swej natury polega na zachowywaniu pełnej komunii z Bogiem w Jego Kościele. Kapłan jest sługą komunii w jej podwójnym wymiarze, czyli komunii z Bogiem, a w Bogu z braćmi. Kapłan uobecnia jedyną ofiarę Chrystusa, a równocześnie poprzez słowa konsekracji włącza ofiary wiernych w ofiarę Chrystusa.

## 5. EKLEZJOTWÓRCZA WIĘŹ OFIARY I UCZTY W CELEBRACJI EUCHARYSTII

Odniesienie pojęcia „rozumny kult – *logike latreia*” (Rz 12, 1) w sensie ofiary duchowej do Ofiary eucharystycznej zawdzięczamy głównie Odonowi Caselowi<sup>35</sup> i kontynuatorowi jego idei – Salvatore Marsilemu<sup>36</sup>.

Udział w Eucharystii jako ofierze i uczcie jest pełnym udziałem w celebracji Eucharystii, czyli w liturgii słowa, liturgii Eucharystii oraz w komunii. Uczniowie winni być zgromadzeni na modlitwie uwielbienia-dziękczynienia, którą nazwą „eucharystią”. Powodem tej modlitwy ma być „pamięć” o tym, co dla nich oraz dla całego świata uczynił Ojciec przez Chrystusa w Duchu Świętym. Modlitwa winna wspominać wszystkie dokonane już etapy historii zbawienia w ich aspekcie trynitarnym oraz wyrażać pragnienie zgromadzonych wypełnienia się w nich woli Ojca. Ma więc to być modlitwa równoważna z ofiarą uwielbienia, a wszyscy jej uczestnicy winni składać ofiary duchowe ze swojego życia teraźniejszego i przyszłego<sup>37</sup>. Te ofiary duchowe składają wierni podczas liturgii Słowa, która będąc objawieniem woli Bożej w stosunku do całego zgromadzenia, ale też w stosunku do każdego jego uczestnika daje taką możliwość. Liturgia Słowa jest wręcz wezwaniem do złożenia ofiary duchowej. Każde indywidualne czytanie Słowa Bożego znajduje swe spełnienie w lekturze eklezjalnej podczas Eucharystii.

Ofiarę duchową mają wyrażać symbolicznie chleb i wino, które, będąc owocem ziemi i pracy ludzkiej, oznaczają tu duchowy wysiłek człowieka i jego skromną, lecz prawdziwą ofiarę duchową<sup>38</sup>. Tę symboliczną wartość chleba i wina wykorzystał również Chrystus podczas Ostatniej Wieczerzy, wyrażając w ten sposób swoją duchową ofiarę. Chrystusa i ucznia sprawującego Jego „pamiętkę” mają łączyć nie tylko te same symbole chleba i wina, lecz przede wszystkim chęć składania Ojcu ofiary duchowej. Jeżeli chrześcijanin uczestniczący w sprawowa-

<sup>35</sup> O. Casel, *Die logike latreia der antiken Mystik in christlich-liturgischer Umdeutung*, „Jahrbuch für Liturgiewissenschaft” 4 (1924), s. 37–47.

<sup>36</sup> Głównymi jego opracowaniami na ten temat są: *Teologia della celebrazione dell'Eucaristia*, „Anàmnēsis” III/2: *La liturgia eucaristica. Teologia e storia della celebrazione*, red. S. Marsili, A. Nocent, M. Augé, A.J. Chupunco, Casale Monferrato 1983, s. 11–186 oraz wcześniejsze *La Messa* «*Studium Christi*», „Rivista Liturgica” 27 (1940), s. 123–127.

<sup>37</sup> S. Marsili, *Teologia della celebrazione dell'Eucaristia*, s. 184.

<sup>38</sup> S. Marsili, *La Messa mistero pasquale e mistero della Chiesa*, masz., Padova 1973–74, s. 363.

niu Eucharystii składa swą ofiarę duchową, wówczas Chrystus uznaje w niej tę wolę posłuszeństwa i wierności Ojcu, którą wyraził On sam w swojej ofierze. Chleb i wino są więc nie tylko symbolami duchowej ofiary Chrystusa i Jego uczniów, lecz stają się również symbolami włączenia duchowych ofiar uczniów w ofiarę Chrystusa, który uznaje te ofiary za własne i wraz ze swoją ofiarą, złożoną raz na zawsze, składa je Ojcu<sup>39</sup>.

Za moment ofiarowania uznaje się w modlitwie eucharystycznej połączone z anamnezą prośbę do Ojca Niebieskiego o przyjęcie ofiary Chrystusa, którą zgromadzony Kościół składa na sposób sakramentalny jako własną. O wiele bardziej znaczący jest jednak sam moment konsekracji-przemiany darów chleba i wina składanych w czasie Eucharystii. Konsekracja jest przede wszystkim wyrazem aktualizacji ciała i krwi Chrystusa w darach (symbolach duchowej ofiary) zgromadzonych uczniów. Aktualizacja ta jest wynikiem dokonanej przez Chrystusa swoistej identyfikacji własnej ofiary (swego ciała i krwi) z ofiarami uczniów (chleba i wina). Konsekracja-przemiana dotyczy nie tylko chleba i wina, lecz oddziałuje także na składających ofiarę, których „ofiara duchowa», znak «przemienienia» się przez odnowienie umysłu, w celu rozpoznania jaka jest wola Boga» (Rz 12, 2), zostaje włączona w ofiarę Chrystusa «dla dopełnienia braków udręk Chrystusa» (Kol 1, 24)»<sup>40</sup>. Można więc stwierdzić, iż chleb i wino, ofiarowane jako symbole duchowej ofiary chrześcijanina, stają się sakramentem ofiary Chrystusa. Duchowa ofiara ucznia Chrystusa przez znak sakramentalny łączy się z ofiarą Pana, tworząc z nią jedną całość<sup>41</sup>.

Z konsekracją łączy się pneumatologiczny wymiar ofiary. Działanie Ducha Świętego łączy się nie tylko z mocą uobecniającą ofiarę Chrystusa w Eucharystii, mocą przemieniającą chleb i wino w Ciało i Krew Chrystusa (epikleza konsekracyjna), ale najpierw odnosi się do ofiary życia Chrystusa jako takiej. Sama ofiara Chrystusa ma bowiem duchowy charakter głównie dlatego, że jest posłuszeństwem złożonym Ojcu w Duchu Świętym. Ofiara Chrystusa złożona w Duchu Świętym jest konsekwencją wydarzenia chrztu w Jordanie, kiedy zstąpił na Niego Duch Święty i spoczywał na Nim przez cały okres trwania Jego misji – „skłoniwszy głowę oddał ducha” (J 19, 30). Kiedy Chrystus nauczał, Jego słowa były „duchem i życiem” (J 6, 63). Uzdrawiając, udzielał „mocy”, która w Nim była i wiązała się z Jego namaszczeniem Duchem Świętym (Mk 5, 30; Łk 8, 46). Sam Duch Święty, w którym Chrystus naucza, uzdrawia i składa swe ofiary, łącznie z ofiarą krzyża, jest „Mocą” uobecniającą Jego ofiarę w celebracji Eucharystii. Ponadto ofiarą uobecnianą w Eucharystii jest duchowa ofiara Chrystusa złożona raz na

<sup>39</sup> S. Marsili, *Teologia della celebrazione...*, s. 184; por. B. Neunheuser, *Sacrificio*, w: *Nuovo dizionario di liturgia*, D. Sartore, A.M. Triacca red., Cinisello Balsamo 1988<sup>3</sup>, s. 1301–1302.

<sup>40</sup> S. Marsili, *Teologia della celebrazione...*, s. 185; por. tenże, *Forma e contenuto nella preghiera eucaristica*, „Rivista Liturgica” 60 (1973), s. 215–216.

<sup>41</sup> Por. B. Neunheuser, *Die numerische Identität von Kreuzesopfer und Meßopfer*, w: *Opfer Christi und Opfer der Kirche*, red. B. Neunheuser, Düsseldorf 1960, s. 141–142.

zawsze Ojcu w Duchu Świętym<sup>42</sup>. Duch Święty jest też „Mocą” działającą w sercach wierzących, aby Słowo Boże sercem przyjęli, składając duchową ofiarę. Jest On więc źródłem więzi ofiary Chrystusa i ofiary Kościoła.

Komunia nie jest także prostym spożywaniem ciała i krwi Chrystusa. Chodzi tu o otrzymywanie komunii w chlebie i winie. Otrzymanie komunii w chlebie, który był znakiem ofiary chrześcijanina, a teraz stał się ciałem Pańskim, oznacza, że wewnętrzna ofiara uczestnika celebracji zostaje potwierdzona (uczyniona ważną) dzięki uczestnictwu w ofierze Chrystusa<sup>43</sup>. Chociaż każda msza jest celebrowaniem jednej i tej samej ofiary Chrystusa niepodlegającej kategoriom miejsca i czasu, to jednak ze względu na uczestników składających swe duchowe ofiary w konkretnym miejscu i czasie sakramentalne uobecnienie tej ofiary jest za każdym razem inne<sup>44</sup>. Komunia jest nie tylko sakramentalnym zjednoczeniem z Chrystusem, lecz także udziałem w Jego ofierze. Ofiara jest wtedy pełna, gdy stanowi moralne zjednoczenie z ofiarą Chrystusa przez udział we mszy, a następnie prowadzi do zjednoczenia sakramentalnego przez spożywanie Hostii podczas tej mszy konsekrowanej<sup>45</sup>. Przyjmowanie komunii z Hostii konsekrowanych podczas innej mszy bądź przyjmowanie jej poza mszą jest zjednoczeniem z Chrystusem, ale nie jest pełnym, sakramentalnym uczestnictwem w Jego ofierze<sup>46</sup>.

Dla nas jednak najważniejszym stwierdzeniem EdE na temat komunii są następujące słowa: „Apostołowie, przyjmując w Wieczerniku zaproszenie Jezusa: «Bierzcie i jedzcie... Bierzcie i pijcie z niego wszyscy...» (Mt 26, 26–27), weszli z Nim po raz pierwszy w Komunię sakramentalną. Od tej chwili aż do końca czasów Kościół buduje się przez tę Komunię sakramentalną z Synem Bożym, który się za nas wydał: «To czyńcie na moją pamiątkę... Czyńcie to, ile razy pic będziecie, na moją pamiątkę» (1 Kor 11, 24–25; por. Łk 22, 19)”. Tak oto powracamy do pytania postawionego na wstępie, co bardziej w Eucharystii buduje Kościół, czy też który z wymiarów jest bardziej eklezjotwórczy: ofiara czy uczta-komunia.

## 6. PODSUMOWANIE

Jan Paweł II (EdE), mówiąc o eklezjotwórczej roli Eucharystii, akcentuje głównie rolę zjednoczenia z Chrystusem, czyli komunię. Eucharystia, jako komunია z Chrystusem, buduje Kościół. W porządku ontologicznym, spośród wszyst-

<sup>42</sup> S. Marsili, *Mistero di Cristo e liturgia nello Spirito*, Città del Vaticano 1986, s.172.

<sup>43</sup> Por. A. Grillo, *Comunione, sacrificio e convivialità. Un tema di cinque variazioni, seguito da un esempio*, „Rivista Liturgica” 88 (2001), s. 367–370.

<sup>44</sup> Por. S. Marsili, *Partecipazione sacramentale al Sacrificio di Cristo*, „Rivista Liturgica” 24 (1937), s. 131.

<sup>45</sup> Por. tamże, s. 132.

<sup>46</sup> Por. B. Migut, *Znaki Misterium Chrystusa*, s. 224–225.



kich wymiarów Eucharystii (pamiętka, ofiara, uczta), za najważniejszy uznaje wymiar ofiary. Na tej podstawie rodzą się następujące konstatacje:

1. U podstaw komunii znajduje się uobecnianie krzyżowej ofiary Chrystusa i włączanie się w nią ludzi wszystkich czasów. Budowanie Kościoła przez komunię jest stanem osiągniętym przez uobecnianie i składanie ofiary Chrystusa. Budowanie to polega, od strony wierzących, na świadomym włączaniu ich ofiar duchowych w jedyną ofiarę Chrystusa, a od strony Chrystusa na przyłączaniu tych ofiar do swojej ofiary.

2. Biorąc pod uwagę konkretną celebrację Eucharystii, a zwłaszcza kolejność sakramentalnych obrzędów, budowanie Kościoła przez komunię ma charakter statyczny i jest skutkiem wcześniejszego, dynamicznego uczestnictwa w ofierze Chrystusa (liturgia słowa jest czasem wzbudzania ofiary duchowej w sercu człowieka, liturgia eucharystyczna czasem jej składania w łączności z Chrystusem i przez Chrystusa).

3. Uwzględniając jednak wewnętrzne nastawienie człowieka, należy zaznaczyć, że zjednoczenie z Bogiem warunkuje możliwość składania ofiary duchowej i prowadzi do jeszcze głębszego zjednoczenia z Bogiem. Bez tej komunii z Bogiem człowiek nie byłby zdolny do składania duchowych ofiar, brakowałoby mu punktu odniesienia i motywacji.

4. Sam akt podporządkowywania życia Ojcu w łączności z doskonałą ofiarą Chrystusa przyczynia się do pogłębienia miłości do Ojca i rozumienia jej coraz bardziej jako synowskiego oddania. Miłość ludzka polega na czynieniu daru z siebie, a dar ten staje się więzią jeszcze pełniejszej komunii.

5. Celem Kościoła jest zgromadzenie wszystkich w komunii, czyli miłości (*agape*) z Trójcą Świętą. Komunia ta zakłada jednak pełne życie dla Boga wszystkich ludzi i składanie przez nich duchowych ofiar.

6. Nie da się do końca rozdzielić eklezjotwórczej mocy ofiary i uczty, gdyż ze swej natury wzajemnie się przenikają. Eucharystia buduje komunię horyzontalną (komunia międzyludzka), wychodząc z komunii wertykalnej i do niej prowadząc (komunia z Bogiem).

## THE ECCLESIOGENIC CHARACTER OF THE EUCHARIST AS SACRIFICE

### Summary

When talking about the ecclesiological role of the Eucharist John Paul II emphasizes the significance of the union with Christ, or the communion. The Eucharist, being the communion with Christ, builds the Church. However, in an ontological order, out of all three dimensions of the Eucharist (commemoration, sacrifice, banquet), John Paul II considers the dimension of sacrifice [the sacrificial dimension] as the most important. On this basis the following conclusion arises. The foundation of the communion is re-presentation of Christ's sacrifice on the cross as well as this sacrifice being joined by people of all times. Building the Church through the communion is a result achieved by

re-presenting and performing Christ's sacrifice. On the believers' part, this building the Church consists in conscious inclusion of their spiritual sacrifices into Christ's only sacrifice, and on Christ's part – in unifying these sacrifices with His own sacrifice. It is impossible to separate ultimately the ecclesiogenic power of the sacrifice from that of the banquet as they mutually overlap by their very nature. The Eucharist builds the horizontal communion (communion among people), originating from the vertical communion (communion with God) and leading to it.

**Nota o Autorze:** ks. dr **BOGUSŁAW MIGUT** – dr teologii, liturgika, adiunkt przy Katedrze Teologii Liturgii w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL. Zajmuje się teologią liturgii i sakramentów oraz teologią liturgiczną.

**Słowa kluczowe:** Eucharystia jako uczta, Eucharystia jako ofiara, budowanie Kościoła, ofiara krzyżowa, ofiara duchowa, *logike latría*, kapłaństwo Chrystusa, kapłaństwo wspólne, kapłaństwo służebne